

Oblawa w fotografiach

Oblawa Augustowska to bolesna karta w dziejach Suwalszczyzny i całej północno-wschodniej Polski. W lipcu 1945 roku oddziały sowieckie oraz wspomagające je formacje polskiej bezpieki dokonały w tym regionie masowych aresztowań. Większość spośród 7 tys. zatrzymanych została niebawem zwolniona do domów. Jednak po blisko sześciuset osobach zaginął wszelki ślad. Wiele poszlak wskazuje, że ludzie ci zostali bestialsko zamordowani. Zawierający unikatowe materiały album *Nowe zniewolenie*, przygotowany pod redakcją Ewy Rogalewskiej przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku, to książkowa wersja wystawy pod tym samym tytułem, zaprezentowanej po raz pierwszy w 2015 roku.

Praca składa się z dwóch części. Pierwsza obejmuje trzy teksty merytoryczne. Druga, obszerniejsza, w całości została poświęcona fotografiom i dokumentom. Niewątpliwym atutem publikacji jest jej dwujęzyczny charakter. Tekst w językach polskim i angielskim złożono w dwóch równoległych kolumnach. Na angielski przetłumaczono ponadto wszystkie opisy materiału ilustracyjnego. Dzięki temu prostemu zabiegowi wiedza o Oblawie Augustowskiej ma szansę zaistnieć nie tylko w międzynarodowym obiegu naukowym, lecz także – co może nawet ważniejsze – w szerszej świadomości społecznej na świecie. Zaznaczyć bowiem należy, że w PRL pamięć o tej tragedii była urzędowo zakazana i tłumiona, podobnie jak pamięć o Zbrodni Katyńskiej.

We wprowadzającym tekście *Wyzwolenie czy okupacja?* Marcin Markiewicz scharakteryzował sytuację polityczną na ziemiach polskich od pierwszych miesięcy 1944 roku do początku lat pięćdziesiątych, czyli w okresie siłowego instalowania w Polsce władzy sowieckiej. Opisał zbrodniczą działalność sowieckich oraz miejscowych, polskich organów bezpieczeństwa. Oblawę Augustowską słusznie w tym miejscu przedstawił jako integralną część opisanego procederu. Niezbyt obszerny artykuł Markiewicza z konieczności zawiera wiele uproszczeń, jednak bardzo dobrze zarysowuje kontekst wydarzeń opisanych w dwóch kolejnych opracowaniach.

Barbara Bojaryn-Kazberuk w tekście *Siedemdziesiąt lat poszukiwań* przypomniała m.in. o tym, że Oblawa Augustowska była największym mordem na Polakach popełnionym po II wojnie światowej i największą tego typu zbrodnią w Europie do czasu wybuchu krwawego konfliktu w Jugosławii na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Bardzo cenny jest także opis udziału poszczególnych formacji sowieckich i polskich. Interesujące są zwłaszcza rozważania na temat domniemanego miejsca pochówku ofiar, do dzisiaj nieodnanzonego – mimo wysiłku badaczy, społeczników i polityków. Bojaryn-Kazberuk podkreśliła pozytywną rolę, jaką w próbie wyjaśnienia okoliczności zbrodni odegrała współpraca z rosyjskim Stowarzyszeniem Memorial i badaczem Nikitą Pietrowem.

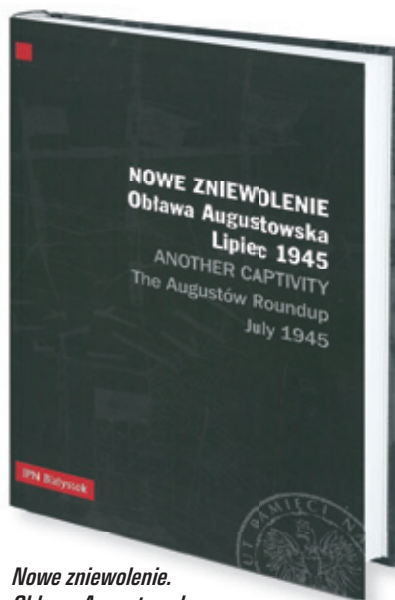
W artykule *Oblawa Augustowska. Wspólnota pamięci* Ewa Rogalewska zwróciła uwagę na dychotomię pamięci charakterystyczną nie tylko dla opisywanego przypadku. Mimo że w PRL temat Oblawy Augustowskiej oficjalnie był skazany na zapomnienie, to – podobnie jak w przypadku

Katynia – nie dało się po prostu zmusić ludzi do wymazania tragicznych wspomnień. Odnalezienie w 1987 roku masowego grobu pod Gibami na skraju Puszczy Augustowskiej stało się katalizatorem działań, nad którymi słabnący reżim komunistyczny nie był już w stanie zapanować. Mieszkańcy Suwalszczyzny byli przekonani, że odnalezione szczątki należą do ofiar prześladowań z 1945 roku. Chociaż prace ekshumacyjne i ekspertyzy nie potwierdziły podejrzeń, odtąd powszechnie domagano się wyjaśnienia losów zaginionych. Na fali oczekiwań zawiązał się Obywatelski Komitet Poszukiwań Mieszkańców Suwalszczyzny Zaginionych w Lipcu 1945 roku. Kilkunastoosobowa grupa składała się z miejscowych opozycjonistów i osób z Warszawy. Dokumentowali oni historie zaginionych, zbierając setki relacji rodzin i świadków wydarzeń z 1945 roku. Rezultatem pracy komitetu była nie tylko walka o wyjaśnienie okoliczności tragedii, lecz także praca dokumentacyjna. W 1991 roku komitet doprowadził do wzniesienia w Gibach pomnika zaginionych.

Po obaleniu komunizmu i odzyskaniu przez Polskę suwerenności Oblawa Augustowska przestała być tematem tabu, stała się przedmiotem badań oraz licznych upamiętnień. Jak słusznie zauważyła Rogalewska, najbardziej jednak doskwiera brak możliwości postawienia kropki nad „i” w postaci odnalezienia ciał ofiar zbrodni. Mimo starań Instytutu Pamięci Narodowej nie udaje się nawiązać współpracy z władzami Białorusi, na której terenie prawdopodobnie pochowano zamordowanych Polaków.

Omówione teksty, bardzo wartościowe merytorycznie, są wobec siebie komplementarne. Stanowią one jednak tylko bardzo ważny wstęp do zasadniczej części publikacji: reprodukcji dokumentów, map, afiszy, ulotek oraz fotografii. Są to zarówno materiały ilustrujące klimat epoki, jak i bezpośrednio dotyczące Oblawy Augustowskiej oraz prób upamiętnienia. Najbardziej przejmujące są fotografie przedstawiające przyszłe ofiary wraz z krótkimi biogramami przygotowanymi m.in. na podstawie pracy Alicji Maciejowskiej *Przerwane życiorysy – Oblawa Augustowska lipiec 1945* (IPN, Białystok 2010). Ta część pracy – i słusznie – jest najobszerniejsza. Równie wstrząsające wrażenie wywierają dokumenty, niejednokrotnie publikowane po raz pierwszy, pozwalające czytelnikowi wyrobić opinię o sprawcach zbrodni oraz jej okolicznościach.

Album jest bardzo ważnym i potrzebnym opracowaniem, o walorach zarówno naukowych, jak i popularyzatorskich. Pamięć o Oblawie Augustowskiej zasługuje na stałe podtrzymywanie, podobnie jak pamięć o innych tego typu zbrodniach popełnionych w imię ideologii narzucanych przemocą. Publikacja z całą pewnością zajmie miejsce obok najważniejszych prac poświęconych najnowszej dziejom północno-wschodniej Polski. Dla rodzin ofiar książka będzie bezcenną pamiątką, śladem życia i okrutnej śmierci bliskich. Dla wszystkich zainteresowanych album będzie wszakże potwierdzeniem sensu upartego dążenia do poznania prawdy historycznej. Do ustalenia jej wbrew przeciwnościom, koniunkturam i naciskom. 📖

Nowe zniewolenie. Oblawa Augustowska. Lipiec 1945/Another Captivity. The Augustów Roundup. July 1945, red. E. Rogalewska, IPN, Białystok 2016, 335 s.